

Ověřování možnosti spojení činnosti mateřské školy a školní družiny v době před začátkem ranního vyučování a v době před koncem provozu mateřské školy a školní družiny

***Druhá průběžná zpráva o výsledku šetření
v Základní škole a Mateřské škole Chrastava, Vítkov
ve školním roce 2007/2008***

červen 2008

Zpracovala: PhDr. Kateřina Smolíková

Obsah

Úvod

1. Cíl ověřování, podmínky a způsob kontroly

2. Popis pokusného ověřování, organizace a konkrétní podmínky školy

- 2.1. Materiální, organizační a provozní podmínky školy
- 2.2. Pedagogické podmínky vzdělávání

3. Vyjádření školy

- 3.1. Počet dětí a žáků zařazených do pokusného ověřování ve školním roce 2007/2008 a jejich věk
- 3.2. Vliv zařazení žáků školní družiny na činnost mateřské školy (pozitiva i negativa) a na plnění školního vzdělávacího programu mateřské školy

4. Vyjádření odborného garanta

- 4.1. Výsledky šetření provedeného v r. 2008
- 4.2. Zhodnocení dosavadního dvouletého průběhu ověřování

Úvod

Na základě rozhodnutí přijatého na gremiální poradě skupiny 2 MŠMT bylo dopisem ze dne 12. prosince 2006, č.j. 12 858/2006-22, povoleno zahájit pokusné ověřování podle § 171 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, v Základní škole a Mateřské škole Chrastava, Vítkov. Jedná se o ověření možnosti docházky žáků ze školní družiny v době před začátkem ranního vyučování a v době před ukončením provozu mateřské školy a školní družiny do mateřské školy. Ověřování bylo zahájeno 1.1.2007, ukončeno bude 30.6.2009. Odborným dohledem nad ověřováním byl pověřen Výzkumný ústav pedagogický v Praze.

Na základě zkušeností z prvního roku ověřování spojení činnosti mateřské školy a školní družiny v okrajových úsecích dne byla v červnu 2007 vypracována ředitelkou školy průběžná zpráva o průběhu a výsledcích ověřování a podána na příslušný odbor MŠMT. Garant zároveň vypracoval průběžnou zprávu o výsledku šetření provedeného v předmětné základní škole a mateřské škole. Druhá průběžná zpráva vypracovaná vedením školy byla na MŠMT odeslána 20.6.2007. Vyjádření garanta se vztahuje k pokračování ověřování ve školním roce 2007/2008 a je zpracováno k datu 25.6.2008.

Na základě výsledků ověřování, resp. pokud se tato možnost osvědčí, by měl být zahájen legislativní proces novely zákona č. 561/2004 Sb., kterou by bylo spojení činnosti mateřské školy a školní družiny ve výjimečných, přesně stanovených případech, umožněno. Vymezení těchto případů a stanovení žádoucích podmínek by mělo být předmětem závěrečné zprávy pokusného ověřování.

1. Cíl ověřování, podmínky a způsob kontroly

Současné právní předpisy neumožňují docházku žáků školní družiny do mateřské školy. V případě malých právnických osob, které vykonávají činnost základní školy s ročníky pouze 1. stupně, mateřské školy s jednou třídou a školní družiny, dochází do mateřské a školní družiny v okrajových úsecích dne velmi malý počet dětí a žáků. Nabízí se možnost činnosti mateřské školy a školní družiny propojit a nabídnout dětem a žákům po určitou dobu společný program, a to pod vedením jednoho pedagogického pracovníka.

Organizačním propojením předškolního a zájmového vzdělávání lze ušetřit část pracovního úvazku pedagoga ve školní družině a tedy i ušetřit finanční prostředky. Pro rodiče se nic nemění, protože úplatu hradí ve výši úplaty za školské služby stanovené pro školní družinu. Situaci by šlo řešit také doplňkovou činností mateřské školy, což však není z hlediska finančního zatížení rodin vhodné, neboť v tomto případě by rodiče museli hradit veškeré náklady na pobyt žáků v mateřské škole.

Vzhledem k tomu, že podobný problém má více malotřídních základních škol, je cílem pokusného ověřování zjistit, **zda spojení činnosti mateřské školy a školní družiny v okrajových úsecích dne nebude na úkor vzdělávání a výchovy obou skupin dětí a žáků, resp. jak zařazení žáků školní družiny do mateřské školy ovlivní činnost mateřské školy.**

Povolení pokusného ověřování vyžaduje, aby škola splnila následující podmínky:

- vyžádat si souhlas zřizovatele
- o experimentu informovat rodiče dětí i Českou školní inspekci
- umožnit garantům z VÚP vykonávat odborný dozor a poskytnout jim přístup ke všem potřebným informacím

- **v červnu 2007 a 2008** zpracovat a podat **průběžné zprávy** o průběhu a výsledcích experimentu za příslušná období s sledujícím obsahem:
 - údaje o počtu a věku dětí a žáků zařazených do pokusného ověřování
 - vyjádření, jak zařazení žáků školní družiny ovlivnilo činnost mateřské školy (v kladném i záporném smyslu)
 - zhodnocení, zda zařazení žáků do mateřské školy není na překážku plnění školního vzdělávacího programu mateřské školy;
- **v červnu 2009** zpracovat a předat MŠMT **závěrečnou zprávu**, která bude obsahovat následující souhrnné údaje za celé období ověřování:
 - údaje o počtu a věku dětí a žáků zařazených do pokusného ověřování
 - vyjádření, jak zařazení žáků školní družiny ovlivnilo činnost mateřské školy (v kladném i záporném smyslu)
 - zhodnocení, zda zařazení žáků do mateřské školy není na překážku plnění školního vzdělávacího programu mateřské školy
 - návrhy, jak je možno propojit školní vzdělávací program školní družiny a školní vzdělávací program mateřské školy
 - zhodnocení, jak ovlivnila společná činnost mateřské školy a školní družiny vstup dětí z mateřské školy do prvního ročníku školy základní¹.

2. Popis pokusného ověřování , organizace a konkrétní podmínky školy

Ověřování probíhá v Základní škole a Mateřské škole, Chrastava, Vítkov 69, pod vedením ředitelky Marie Pilařové². Uskutečňuje se druhým rokem³. Základní škola a Mateřská škola je právnická osoba, která vykonává činnost základní školy, mateřské školy a školní družiny. Veškerá tato činnost probíhá ve společné budově.

Pokusné ověřování se týká dětí přijatých do mateřské školy a školní družiny. Kapacita mateřské školy je 20 dětí, kapacita školní družiny je 32 žáci. Ve školním roce 2007/2008 navštěvovalo družinu celkem 21 žáků (v r. 2006/2007 to bylo 19 žáků), mateřskou školu celkem 19 dětí (stejně, jako v loňském roce). Činnost obou těchto zařízení je spojena v době před začátkem ranního vyučování a před koncem provozu mateřské školy, kdy je v mateřské škole přítomno velmi málo dětí.

2.1. Materiální, organizační a provozní podmínky školy

Mateřská škola je jednotřídní, školní družina má také jednu třídu. Základní škola je organizována jako škola dvoutrídní. V jedné třídě základní školy probíhá vzdělávání dětí z prvního, druhého a čtvrtého ročníku, do druhé třídy docházejí děti ze třetího a pátého ročníku. Všechny čtyři třídy (a ložnice pro předškolní děti) jsou umístěny společně v těsném sousedství na stejné chodbě v přízemí budovy. Zbývající malá místnost v přízemí je využita jako ředitelna, resp. pracovna ředitelky. V prvním poschodí jsou zřízeny prostory, které využívají všichni společně. K nim patří jídelna, která je vybavena stoly a židlemi různé velikosti, tělocvična, kout s počítači, výtvarná a keramická dílna. K budově přiléhá školní zahrada. Ta je poměrně rozlehlá a dobře vybavená pro nejrůznější aktivity (pískoviště, zahradní lavičky, průlezký, sportovní náradí, pomůcky pro námětové hry v exteriéru apod.).

Školní třída pro děti z 1., 2., a 4. ročníku je propojena s místností školní družiny, čímž děti mají příležitost se nejen věnovat zájmovým činnostem, popř. relaxovat, ale mohou si také vypracovávat domácí úkoly. Děti mateřské školy a žáci školní družiny společně užívají třídu mateřské školy, resp. hernu (ložnice pro předškolní děti je zřízena v jiné místnosti).

¹ Viz zadávací protokol č.j. 12 858/2006-22

² Další identifikační údaje školy: IČ 72741724; tel. 485 143 076; e-mail: ZS-Vitkov@volny.cz

³ O výsledku šetření uskutečněném ve školním r. 2006/2007 informuje Průběžná zpráva a výsledku šetření v ZŠ a MŠ Chrastava, VÚP pro MŠMT, 2007

Provoz mateřské i základní školy, a stejně tak i družiny, je uzpůsoben místní dopravní dostupností. Mateřská škola je otevřena od 6.30 do 15.30, školní vyučování začíná v 7.15 a končí zpravidla⁴ v 11.15 hod. Provoz družiny pokračuje po skončení vyučování do 14.30. Propojení předškolního a zájmového vzdělávání probíhá tak, že před zahájením dopoledního vyučování v době od **6:30 do 7:15** a po skončení vyučování v době od **14:30 do 15:30** se děti a žáci účastní činností společně ve třídě mateřské školy, tj. pod vedením učitelky mateřské školy.

V době ranního spojování využívá nabídnuté možnosti jen několik mladších školáků (zpravidla 3 až 4). Děje se tak v době od 6:30 do 7:15, kdy začíná vyučování. V době od 14.30, tj. po ukončení provozu školní družiny, bývá ve třídě mateřské školy také přítomno málo žáků školní družiny, protože většina školáku odjíždí autobusem ve 13:30. Ostatní děti jsou postupně vyzvedávány rodiči.

2.2. Pedagogické podmínky vzdělávání

Při spojení mateřské školy a školní družiny dochází k propojení předškolního a zájmového vzdělávání. Společnou činnost dětí zajišťuje jeden pedagog, zpravidla učitelka mateřské školy. Dětem předškolního i školního věku je nabídnut společný program, který připravuje učitelka mateřské školy ve spolupráci s vychovatelkou školní družiny. V ranním úseku probíhají činnosti ve třídě, odpoledne buď na zahradě, nebo v interiéru. Převážně se jedná o nabídku volných aktivit, z níž si děti dle zájmu vybírají. Aktivity nebývají plánovitě řízeny zejména proto, že se jedná o velmi malý časový prostor a že by byl průběh aktivit neustále narušován přicházením a odcházením dětí.

V ranních hodinách se děti scházejí postupně a zabývají se klidovými činnostmi dle své volby. Jsou jim nabízeny manipulační hry, námětové hry, kreslení, didaktické hry, pracovní listy (procvičující grafomotoriku, matematické představy, psaní), různé stavebnice, pohádkové knížky či encyklopedie, apod. V odpoledních hodinách jsou děti spojovány po svačině. Nikdy nezůstává společně více než 20 dětí, které se postupně rozcházejí. Odpolední činnosti jsou organizovány tak, aby školáci mohli především relaxovat po vyučování i po pobytu v družině, kde se kromě zájmových činností zabývají i školní přípravou. V teplých obdobích děti tráví společný čas na zahradě. Zabývají se míčovými hrami, stavěním z písku, námětovými hrami i volnou hrou v exteriéru, přičemž mohou využívat veškeré zahradní vybavení. V zimních měsících mají předškolní děti i školáci možnost vybírat si činnost buď nabízenou ve třídě mateřské školy, v družině (kde mohou pokračovat v „družinových“ činnostech a dokončit je), nebo v dalších prostorách školy (mohou se zdokonalovat v práci s počítači a výukovými programy, pracovat na internetu apod.). Děti, zejména školáci, jsou přivyklí se za tímto účelem pohybovat po škole celkem volně. Mají však stanovená pravidla, která musí respektovat.

3. Vyjádření školy

3.1. Počet dětí a žáků zařazených do pokusného ověřování ve školním roce 2007/2008 a jejich věk

Ve jmenovaném projektu se jedná o přibližně o 20 dětí a žáků ve věku 2-9 let v ranních hodinách a 2-11 let v odpoledních hodinách.

Počet dětí v MŠ: 19, z toho třetina s omezenou docházkou (polodenní, pětidenní)

Počet žáků v ZŠ: 21

Spojené třídy: 1., 2., 4. třída v prvním oddělení a 3., 5. třída v druhém oddělení.

3.2. Vliv zařazení žáků školní družiny na činnost mateřské školy (pozitiva i negativa) a na plnění školního vzdělávacího programu mateřské školy

⁴ Jednou týdně (v pondělí) má druhá třída základní školy vyučování o hodinu delší.

Ranní provoz v mateřské škole navštěvují žáci z 1. třídy 4x v týdnu, žáci 2. třídy 3x v týdnu, žáci 3. třídy 1x v týdnu. Žáci 4. a 5. třídy vzhledem k organizaci vyučování na škole ranní družinu nenavštěvují, neboť vyučování jim začíná 7,15 hodin. Žáci z 1., 2., a 3. ročníku žáci odcházejí do svých tříd dle začátku jejich vyučování, který je v některých dnech posunut o jednu vyučovací hodinu. Mohou jít do školní třídy nejdříve půl hodiny před začátkem druhé vyučovací hodiny, nejpozději pak v 8 hodin. Konec školního vyučování je společný v 11,50 hodin, pouze jeden den končí žáci ze čtvrté a páté třídy vyučování o hodinu později. Tento způsob organizace nám vyhovuje také z důvodu společného podávání oběda a práce školní družiny (např. je možnost společných vycházek).

V odpoledních hodinách předškolní děti a školní žáky spojujeme po svačině od 14,30 hodin na poslední hodinu provozu, tj. do úplného rozchodu dětí a žáků. V této době většinou není přítomno více než 15 dětí a žáků.

Vzájemné ovlivňování bych hodnotila spíše jako kladné z hlediska zkvalitňování námětových her, sociálního učení a předávání poznatků a zkušeností. Sourozenecké dvojice mohou být část dne spolu, což ovlivňuje kladně jejich pocit jistoty, zázemí a upevňuje sourozenecké vztahy v kolektivu.

V teplých měsících a při vhodném počasí trávíme většinou tuto dobu na školní zahradě, která je vybavená na letní i zimní pobyt. Na školní zahradě je využíváno školní hřiště, pískoviště, zahradní zařízení, míče, koloběžky, kočárky, venkovní kuchyňka a další. V chladných a mrazivých dnech mají žáci ze školní družiny možnost přejít do prostor mateřské školy, které jsou větší než prostory družiny, a využívat vybavení školky, nebo pokračovat v činnostech v prostorách družiny, či se zdokonalovat na počítačích. V odpolední nabídce je i možnost sledování pohádek a dětských filmů z videa.

Závěr

Vzhledem k organizaci vyučování v ZŠ, kdy vyučování začíná v 7,15 hodin a předškolní děti se začínou nejvíce scházet po 7,30 hodin, není zařazení žáků ŠD na překážku při plnění vzdělávacího programu žáků v MŠ. Je plně využita pracovní doba učitelky mateřské školy a vychovatelky školní družiny, projekt nám šetří finanční prostředky ze státního rozpočtu a při dobré organizaci práce neomezuje ani jednu věkovou skupinu žáků. Protože zájem rodičů trvá, škola může v ověřování pokračovat.

Vypracovala : Marie Pilařová, ředitelka ZŠ a MŠ Chrastava, Vítkov 69, dne 20.6.2008

4. Vyjádření odborného garanta

4.1. Výsledky šetření provedeného ve školním roce 2007/2008

V rámci odborného dohledu nad pokračováním pokusného ověřování v roce 2007/2008 se garant seznámil se situací školy, s jejím současným vývojem i s příslušnou pedagogickou školní dokumentací. Dne 17.6. 2008 proběhla návštěva školy, rozhovor s ředitelkou školy a hospitace v době odpoledního spojení mateřské školy a školní družiny.

Vzdělávací proces a výsledky

Mateřská škola (jednotřídní), základní škola (dvojtřídní) a školní družina (jednotřídní) fungují společně v jedné budově. Celkem se zde vzdělává 40 dětí ve věku od 3, resp. od 2,⁵ do 11 let. Ve škole pracuje pět pedagogů.

⁵ Děti mladší tří let jsou přijímány dle aktuálních potřeb, zpravidla jsou to děti nejméně ve věku dva a půl roku. V letošním roce to byly tři děti.

Prostředí i celková atmosféra školy působí příjemně, klidně, otevřeně a velmi vstřícně vůči dětem a jejich potřebám. Propojení mateřské školy a školní družiny je zde již samozřejmostí, stejně jako skutečnost, že se všichni společně znají a přirozeně se ve škole setkávají. Společně organizované aktivity dětí a žáků se zdají být pro obě zúčastněné skupiny nejen vítaným a zajímavým zpestřením dne, ale také zdrojem cenných zkušeností, zejména v sociální oblasti. Setkávání dětí různého věku vykazuje všechny výhody věkově heterogenních skupin: velmi podporuje jejich sociální a komunikativní dovednosti, rozvíjí sociální citění a adaptabilitu; zejména starší děti se učí ohleduplnosti k mladším, vzájemné pomoci, toleranci a jistému nadhledu v přístupu k mladším. Příznivý vliv starších dětí na děti předškolního věku je patrný zejména v tom, že starší děti vnášejí do činností nové podněty, zkvalitňují námětové hry mladších dětí, vytvářejí jim bohatší možnosti pro sociální učení, obohacují jejich sociální zkušenost a v rámci společných činností a her jim předávají také řadu nových a zajímavých podnětů a poznatků.

Nesporně pozitivně je třeba hodnotit setkávání sourozeneckých dvojic. Možnost být část dne spolu znamená, zejména pro mladší sourozence, větší pocit jistoty, což má bezpochyby pozitivní vliv na jejich psychiku, rozvoj i učení. Kromě toho společné aktivity a prožitky přispívají k upevňování sourozeneckých vztahů.

Protože děti, které dovrší školní věk, pokračují ve vzdělávání ve známém prostředí za přítomnosti známých pedagogů, odpadají jakékoli problémy související s adaptací dětí na nové prostředí i atmosféru školy. Začínající školáci tím mají usnadněny školní začátky. Skutečnost, že se všichni dospělí i děti dobře a dlouhodobě znají (dětí sem docházejí po dobu osmi školních let, zpravidla od 3 do 11 let), že otevřeně komunikují a spolupracují a že jsou mezi nimi vytvořeny blízké vztahy, by mělo být výhodou i pro průběh školního vzdělávání v celém dalším období. Výsledkem dobré a neformální vzájemné spolupráce pedagogů, popř. i komunikace s rodiči, může být skutečnost, že děti z mateřské školy jsou velmi dobře připraveny na pokračování ve vzdělávání. Odklady školní docházky jsou na škole realizovány zcela výjimečně. V letošním roce byl udělen v jednom případě, kdy jej však dítě dle názoru pedagogů školy nepotřebovalo, ale rodiče si jej vynutili.

Pedagogické dokumenty

Žáci základní školy docházející do školní družiny jsou vzdělávání podle výchovného plánu pro školní družinu, děti ve třídě mateřské školy podle školního vzdělávacího programu. I když se jedná převážně o nabídku zájmových aktivit, ve školním roce 2007/2008, tj. ve druhém roce pokusného ověřování, hledala škola cesty a způsoby, jak oba programy propojit. Zdá se, že právě tematické vzdělávání nabízí vhodnou možnost, jak činnost dětí a žáků smysluplně sblížit.

Prostudování ŠVP mateřské školy upozornilo na některé obsahové i formální nedostatky v jeho zpracování. Mateřská škola dosud pracovala dle projektu „Barevné kamínky“ a v ŠVP, tj. v části věnované vzdělávacímu obsahu, na tento materiál odkazovala. Protože projekt „Barevné kamínky“ je z hlediska souladu s RVP PV koncipován značně problematicky, bylo pedagogům školy doporučeno ŠVP v této části podstatně přepracovat s tím, že mohou využít celou řadu vlastních materiálů, které měl garant možnost shlédnout. Škola tento podnět přivítala, neboť dle dosavadních zkušeností ji projekt „Barevné kamínky“ příliš nevyhovuje. Hodlá svůj ŠVP pro příští školní rok přepracovat a vzdělávací obsah koncipovat tak, aby vyhověl podmínkám, dětem, pedagogům i tvůrčí invenci školy. Škole bylo doporučeno využít metodických materiálů k ŠVP vytvořených ve VÚP a dostupných v písemné i elektronické podobě. Zároveň byla ředitelce školy nabídnuta konkrétní metodická pomoc formou konzultací k tvorbě ŠVP, popř. v podobě metodických doporučení.

4.2. Zhodnocení dosavadního průběhu experimentu

S propojením mateřské školy a školní družiny má škola bohaté zkušenosti, neboť od roku 1996, kdy se k mateřské škole připojila škola základní, až do roku 2003, kdy škola vstoupila do právní subjektivity, byla tato praxe běžná. Dle vyjádření ředitelky školy nebyly za tuto doby zaznamenány žádné vážné překážky či nepříznivé dopady na činnost mateřské školy, a stejně tak na činnost školní družiny.

Je možno konstatovat, že ani po dvou letech cíleného ověřování **nebyly zjištěny žádné vážnější překážky, které by narušily či jinak ohrozily činnost mateřské školy, popř. měly negativní dopad na kvalitu předškolního vzdělávání.**

Jak prvním, tak i druhým rokem se potvrzuje, že propojení předškolního a zájmového vzdělávání v rámci malotřídního subjektu přináší ve vztahu k dětem především pozitivní výsledky. Společné setkávání a společné aktivity podporují např. **rozvoj sociálních a komunikativních dovedností** obou skupin dětí, jejich vzájemné **prosociální vztahy a postoje**, podněcují kooperaci při činnostech, nabízejí nové vzory sociálního chování, podporují dodržování daných pravidel i bezpečné a ohleduplné chování, posilují sourozenecké vztahy i rozvoj dětských přátelství mezi dětmi různého věku, rozvíjejí u dětí samostatnost a odpovědnost, **zpestřují program činností**, obohacují dětskou hru i poznatkovou zkušenost atd. Nesporným pozitivem je skutečnost, že při vstupu dítěte do základní školy zcela **odpadají jakékoli adaptační obtíže**, protože děti znají prostředí, školu i učitele a pouze přecházejí do jiné třídy. Stejně tak i skutečnost, že pedagogové mají možnost dobře poznat osobnosti dětí, jejich individuální potřeby i rodinné zázemí, lze hodnotit velmi příznivě. **Minimum školních odkladů** svědčí o dobré spolupráci mezi všemi pedagogy školy i rodiči. Řešení tedy vyhovuje dětem, rodičům i pedagogům. Další výhodou je, že škola tímto způsobem **šetří část finančních prostředků.**

Vzhledem k tomu, že požadavek na **spojení činnosti mateřské školy a školní družiny v okrajových úsecích dne** není v praxi ojedinělý a že zájem o tuto možnost projevuje více škol, jeví se ověřování této cesty jako **užitečné**. V případě, který byl předmětem ověřování (jednalo se o propojení málotřídek, činnost mateřské školy, základní školy i družiny probíhala ve společné budově), nebyly shledány žádné závažnější problémy. Doporučujeme tedy, aby škola **v ověřování pokračovala** a aby byl zároveň zahájen **legislativní proces novely zákona č. 561/2004 Sb.**, kterou by bylo spojení činnosti mateřské školy a školní družiny za určitých podmínek umožněno.

V souladu se zadáním pokusného ověřování bude třeba, aby v závěrečné etapě byly přesně vymezeny případy, kdy bude možné propojení činnosti mateřské školy a školní družiny uskutečnit, a stanovit podmínky, které bude třeba za tímto účelem naplnit (např. materiální podmínky, počty dětí, vhodný úsek dne, maximální denní časový limit společného programu, zajištění bezpečnosti dětí, míra propojení ŠVP mateřské školy a vzdělávacího plánu družiny, zapracování do ŠVP, popř. další okolnosti, které do tohoto projektu vstupují.